

Een mooi landschap daar werken we samen aan

DERTIEN VOORBEELDEN
VAN MENSEN DIE ZÉLF
HUN LANDSCHAP MAKEN

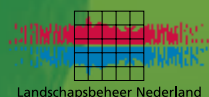

Zorg voor ons landschap DAT DOEN WE SAMEN

Landschapsbeheer Nederland is het samenwerkingsverband van de twaalf provinciale organisaties Landschapsbeheer. Zij streven naar behoud, beheer en ontwikkeling van een ecologisch cultuurlandschap met een streekeigen karakter, in samenwerking met particulieren, boeren en overheden. Landschapsbeheer Nederland is een netwerk van professionele vrijwilligersorganisaties. Landelijk werken duizenden vrijwilligers aan beheer, herstel en ontwikkeling van ons landschap. Zij doen dat met kennis van de bijzondere landschappen die Nederland heeft, of het nu gaat om de Drentse hei, de Brabantse vennen of de Noord-Hollandse polders. Landschapsbeheer zorgt voor opleiding, begeleiding, gereedschap en veilige werkomstandigheden.

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

Er is veel mogelijk in het landschap dicht bij huis:

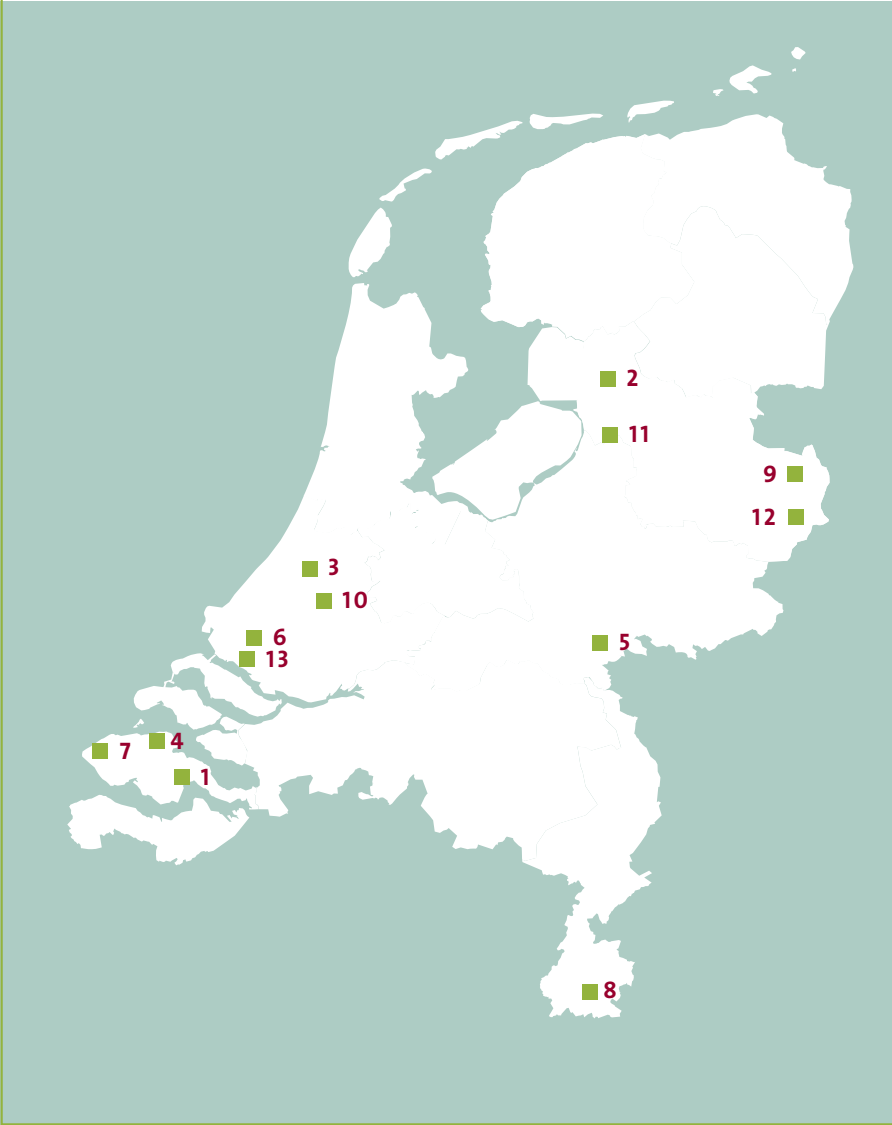
- wandel- en fietspaden
- bloemrijke akkerrand
- doedag op de boerderij
- grutto en kievit
- rust en ruimte
- houtwal en singel

Maar hoe komen wensen en mogelijkheden bij elkaar?

LANDSCHAPSBEHEER NEDERLAND

VOOR BURGERS, BEDRIJVEN, LOKALE ORGANISATIES EN GEMEENTEN

INHOUD

Samen werken aan een mooi landschap	2
1 Loopt u even mee in Zeeland?	6
2 Burgers slaan handen ineen in Dwarsgracht	8
3 Zomeravondwandeling in polderland	10
4 Adopteer een akkerrand	12
5 Met kwartetspel het landschap inrichten	14
6 Buurten in Biesland	16
7 Ondernemer ziet kansen in historische heggen	18
8 Agrariërs slaan handen ineen voor landschapsonderhoud	20
9 Het Springendal - natuurgebied biedt kansen voor boerenbedrijf	22
10 Wensen voor het land van Wijk en Wouden	24
11 Boomgaardbeheerder gezocht	26
12 Structureel landschapsonderhoud in Enschede	28
13 Effectieve inzet van geld voor het landschap in Midden-Delfland	30

INLEIDING

Een frisse neus halen, even uitwaaien: dat doen we liever in een mooi landschap dan tussen huizen en kantoren. Het is aantrekkelijk groen dicht bij huis te hebben. Waar parken te klein zijn en natuurgebieden te ver weg, heeft het buitengebied veel te bieden. We pakken graag de fiets om te genieten van het weidelandschap met zijn koeien en grutto's. Of wandelen met plezier langs houtwallen, akker-randen en fraaie boerderijen.

Samen werken aan een mooi landschap

ETALAGE VAN HET PLATTELAND

Voor de recreant is het buitengebied een plaats om te wandelen, te fietsen of te varen. Voor de agrariër is het de plek waar hij zijn geld moet verdienen. Voor bedrijven draagt het bij aan een prettig vestigingsklimaat. Landschap is voor iedereen belangrijk. En iedereen waardeert het als het landschap er mooi uitziet. Het landschap is de etalage van het platteland.

LANDSCHAP IN VERANDERING

Het landschap verandert snel. Boeren-bedrijven worden groter of boeren ontwikkelen nevenfuncties, zoals een camping. Daarnaast stoppen veel boeren met hun bedrijf, waarna buitenlui in de boerderijen gaan wonen. Of neem stads- en dorpsuitbreidingen. Constant wordt ruimte gezocht voor nieuwe huizen en wegen. Het landschap staat door deze veranderingen onder druk.

Wat ook verandert is de vraag naar een mooi landschap. Die vraag neemt toe. Steeds meer blijkt uit enquêtes dat Nederlanders de rust en de openheid van het buitengebied waarderen. En genieten van graanakkers, opvliegende vogels, wuivende bloemen en oude boerderijen.

ONDERHOUD VAN HET LANDSCHAP

Een mooi landschap vergt onderhoud. Dat gaat niet vanzelf. Of beter gezegd: niet meer. Vroeger was landschapsonderhoud een logisch onderdeel van het boerenbedrijf. De houtwal had een functie als perceelsafschieding, de boom-

gaard was er om zijn fruit, de takken van de knotwilg werden gebruikt voor het maken van gereedschap.

Tegenwoordig is landschapsonderhoud door de boer niet meer vanzelfsprekend. Niet alleen omdat veel boeren stoppen. Door schaalvergroting in de landbouw hebben traditionele perceelsafschiedingen als houtwallen en singels hun functie verloren. Ze staan vanuit de bedrijfsvoering gezien alleen maar in de weg. Een eigen boomgaard bij de boerderij is niet meer rendabel. Wilgentenen zijn vervangen door kunststoffen. Wat moet de moderne boer met die mooie maar overbodige landschapselementen?

WAAROM DEZE BROCHURE?

Deze brochure is bedoeld om burgers, bedrijven, lokale organisaties en gemeenten te interesseren mee te denken hoe het landschap mooier en beter toegankelijk gemaakt kan worden. Voorbeelden in de brochure laten zien wat al gebeurt op dit vlak (en dat is veel!). Burgers, bedrijven, lokale organisaties en gemeenten kunnen optreden als vragers naar landschap. Zij kunnen samen met aanbieders (natuur- en landschapsorganisaties, agrariërs, particuliere grondeigenaren) initiatieven ontplooiën die het landschap in de eigen omgeving ten goede komen.

INLEIDING

VRAAG EN AANBOD

Als de boer het niet meer automatisch doet, moeten we het met z'n allen aanpakken. Het landschap is het waard! Burgers en bedrijven (en in het verlengde daarvan lokale overheden of verenigingen) hebben behoefte aan een mooi en toegankelijk landschap. In economische termen: zij zijn de vragers naar landschap. Waar vraag is moet aanbod hier-

op in gaan spelen. Aanbieders van landschap zijn agrariërs en andere particuliere eigenaren in het buitengebied. Zij kunnen een landschapselement onderhouden of een wandelpad over hun land aanleggen. De uitdaging is vraag en aanbod goed op elkaar af te stemmen. Alleen dan zullen vragers bereid zijn te betalen voor het aanbod. En dat is essentieel voor een mooi landschap, nu en in de toekomst.

MET ELKAAR IN GESPREK

Deze brochure draagt voorbeelden aan van initiatieven in het landschap die vraag en aanbod in beeld brengen. Sommige voorbeelden gaan over eerste contacten tussen vragers en aanbieders, andere over vergevorderde afstemming tussen vraag en aanbod. Een belangrijke rode draad: voor vragers staat toegankelijkheid en beleefbaarheid van het land-

schap steeds voorop. De kunst voor aanbieders is hier zo goed mogelijk op in te spelen, binnen randvoorwaarden van bijvoorbeeld de (agrarische) bedrijfsvoering. Het samenbrengen van vraag en aanbod kan alleen door met elkaar in gesprek te gaan: in een zaaltje, in het veld of tijdens een wandeling. De voorbeelden in deze brochure zijn een prima vertrekpunt om de discussie te starten.

GROENE DIENSTEN

De term 'groene diensten' is een soort verzamelnaam geworden voor activiteiten die boeren leveren als een 'extraatje' bovenop het produceren van voedsel. Bij groene diensten gaat het niet om een product dat één klant koopt, maar om activiteiten die een algemeen nut dienen. Bijvoorbeeld het inzaaien van een akkerrand met bloemen zodat passanten ervan kunnen genieten (en vogels en insecten er een plaats kunnen vinden). Niet alleen agrariërs maar ook particulieren in het buitengebied kunnen groene diensten leveren. Denk aan de eigenaar van een landgoed die wandelaars op zijn terrein toelaat. Welke groene diensten zijn er zoal en is daar wel vraag naar? En als er een vraag is, is er dan een passend aanbod? Hoe komen vraag en aanbod bij elkaar en wie heeft er wat voor over? Word je er als boer en burger beter van en zo ja, hoe dan? Dat zijn onderwerpen die in deze brochure middels voorbeelden aan bod komen. De voorbeelden richten zich vooral op groene diensten op het gebied van landschapsonderhoud en toegankelijkheid.

1 PROJECT

Loopt u even mee in Zeeland?

Letterlijk stilstaan bij het landschap. In Zeeland heeft de Agrarische Natuurvereniging Goes maatschappelijke organisaties en politieke partijen uitgenodigd voor een wandeling rond een boerderij. Met als doel te peilen wat mensen waarderen aan het landschap en welke wensen ze hebben.

De Agrarische Natuurvereniging (ANV) Goes wilde te weten komen hoe bewoners en bezoekers van het gebied aankijken tegen het platteland, wat er wordt beleefd en wat de wensen zijn met betrekking tot de inrichting. In samenwerking met Stichting Landschapsbeheer Zeeland heeft ANV Goes in de zomer van 2005 daarom vertegenwoordigers van alle maatschappelijke organisaties en politieke partijen in Goes uitgenodigd op

een landbouwbedrijf in Wolphaartsdijk. Hoe gaat zo iets in zijn werk? Op het bedrijf wordt na een korte kennismaking en toelichting op het programma de groep in vieren gedeeld en op pad gestuurd. Van te voren zijn vier plekken gekozen waar zintuigelijk of cultuurhistorisch iets te beleven valt: midden in het veld, op een dijk, in de schuur en op het erf. De groepen lopen in een carroussel langs de vier plekken. Na aankomst op een plek zijn de mensen even stil om het landschap op zich in te laten werken. Daarna spreken ze uit wat er is waargenomen, geroken en gehoord.

BETERE ONTSLUITING

Na de wandeling verzamelt de hele groep zich op het erf waarna gesproken wordt over de waardering voor het landschap en de wensen van de bewoners. De deelnemers vinden dat er aan het landschap zelf niet veel hoeft te veranderen. De leden van ANV Goes dachten dat er behoefte is aan meer heggen maar de bewoners vinden de openheid juist een geweldige kwaliteit. Ze willen wel graag dat het landschap beter ontsloten wordt zodat het beter beleefbaar is voor wandelaars. Een verhaal erbij van een boer, of een bankje op een mooie

plek om even rustig te genieten zou ook gewaardeerd worden. Van een bankje naar een bed zou niet zo'n grote stap moeten zijn als je aan het genieten bent. En zo verschijnt ook (eenvoudige) verblijfsrecreatie op het verlanglijstje.

VOOR MEER INFORMATIE
Stichting Landschapsbeheer Zeeland,
Arjan de Hulster, tel: 0113-230936

WANDELNETWERK DE SCHENGEN – HET KIEKENDIEFPAD

Op de uitkomsten van de wandeling rond de boerderij is door Stichting Landschapsbeheer Zeeland en andere organisaties voortgebouwd met de aanleg van een wandelnetwerk van in totaal 75 kilometer. In dat netwerk is ook 15 km wandelpad aangelegd over boerenland. Er zijn contracten afgesloten met grondeigenaren voor € 0,45 per strekkende meter pad per jaar voor een periode van vijf jaar. Dit wordt onder andere gefinancierd met geld van de Europese Unie, de provincie Zeeland en diverse sponsors. De bewoners stellen dit wandelnetwerk erg op prijs, de boeren gaan kijken hoe dit bevalt de komende vijf jaar.

PROJECT

Burgers slaan handen ineen in Dwarsgracht

Zelf maaien en hooien, riet maaien, hakhout afzetten en wilgen knotten. De burgers uit Dwarsgracht, een dorp in het natuurgebied de Wieden in Overijssel, steken noodgedwongen maar met plezier de handen uit de mouwen.

Vroeger was het landschapsonderhoud in dit waterstreekdorp onderdeel van de agrarische bedrijfsvoering. Je zag in en bij het dorp gekleurde hooilanden van dotterbloemen, koekoeksbloemen en veldzuring. En koeien en schapen in de huiswei. Nu zijn het rommelige en verruigde graslanden, met moerasbos overwoekerde riet- en hooilanden, verwaarloosde boerengeriefbosjes en dichtgegroeide sloten. Van de 37 boeren die er in 1950 waren is in 2006 de allerlaatste gestopt.

Op het natte land, verdeeld in kleine percelen die alleen over water zijn te bereiken, is niet meer rendabel te boeren.

HEFT IN EIGEN HAND

In de boerderijen wonen nu burgers, veelal 'import'. Ze kwamen voor de natuur en het landschap, maar gingen langzamerhand beseffen dat ze, wilden ze ervan blijven genieten, zelf het onderhoud van het dorpslandschap op zich moesten nemen. Eerst waren ze 'vragers'

van het landschap, maar in de afgelopen jaren zijn ze ook de 'aanbieders' ervan geworden.

HOOIFEEST

Gezamenlijk hebben de burgers de Stichting 'Naobers van Zudert' opgericht voor het onderhoud van de zuidelijke kant van de Dwarsgracht. Vooral het hooi- en grasland kent achterstallig onderhoud. Met z'n allen gaan ze dan ook aan de slag om de verruigde hooi- en graslanden te maaien en bomen te kappen. Specialistisch werk zoals sloten baggeren wordt uitbesteed. Riettelers uit het dorp maaien het land waardoor ook weer wat werkgelegenheid wordt gecreëerd. Overigens draagt het samen werken in de buitenlucht, met na afloop een hooifeest, bij aan een goede sfeer in het dorp. Tegelijk werken de 'Naobers' aan een plan van aanpak en bijbehorende financieringsconstructies, met hulp van de Stichting Greenwish en de KNHM.

De oppervlakte van het werkgebied van de Stichting is 14 ha, inclusief huizen, erven/tuinen en vaarten. Hiervan is 4 ha eigendom van Natuurmonumenten en 10 ha particulier bezit, verspreid over 7 eigenaren en de gemeente Steenwijkerland. In totaal 13 huishoudens dragen bij

aan het onderhoud door een geldelijke bijdrage en/of vrijwillige arbeid.

Het project wil vooral ook een pilot zijn in burgerparticipatie voor andere dorpen waar sprake is van het verdwijnen van het agrarische grondgebruik waardoor de ecologische en landschappelijke kwaliteit (inclusief de cultuurhistorische waarden) verloren gaat.

VOOR MEER INFORMATIE
Stichting Naobers van Zudert,
Harm Piek, tel: 035-6561161 of
Frits Wissingh, tel: 0521-361171

3 PROJECT

Zomeravondwandeling in polderland

Een paar keer per jaar unieke wandeltochten organiseren door weilanden die normaal niet voor het publiek toegankelijk zijn. Om zo ervaring op te doen met recreatie op boerenland. Dit is in een notendop wat de agrarische natuurvereniging VAN Ade met veel succes doet.

Het Ade gebied (gelegen tussen Leiden, Roelofarendsveen en de Kagerplassen) wordt gekenmerkt door uitgestrekte weilanden, kleine weggetjes met boerderijen en veel sloten en kleine en grote plassen. Voor stedelingen is het aantrekkelijk hier te kunnen wandelen of fietsen. Het boerenland direct bij de stad trekt. Maar voor veel boeren in de buurt van de stad is het idee van grote groepen recreanten op het land niet aantrekkelijk. Dit bracht de agrarische natuurvereniging VAN Ade op het idee recreatie op boerenland klein te laten beginnen. Eénmalige en begeleide wandeltochten zijn een mooi startpunt om boeren en burgers met elkaar kennis te laten maken. En zo te ontdekken of wandelen over boerenland toch niet een activiteit is die vaker en naar tevredenheid van alle partijen kan plaatsvinden.

Door VAN Ade worden sinds 2003 regelmatig begeleide polderwandelingen georganiseerd. De organisatie berust bij de leden van VAN Ade en vrijwilligers van het IVN. De boeren en boerinnen verzorgen de ontvangst en bepalen in overleg met de vrijwilligers de route. Werving van deelnemers geschiedt door publicaties in regionale kranten en via eigen kanalen van de vereniging (websi-

te en nieuwsbrief). De deelnemers worden op de boerderij ontvangen met koffie en thee waarna zij onder begeleiding van vrijwilligers in groepjes de polder ingaan. Hier krijgen zij uitleg over cultuurhistorie van het landschap, de bebouwing en over de agrarische natuur. Na de wandeling is er een gezellig samenzijn op de boerderij met, al naar gelang het type wandeling, een glaasje wijn of melk met boerenkaas of 's winters een stevige stamppotmaaltijd.

KOSTENDEKKEND

De wandelingen zijn een betaalde activiteit. Voor een 'vol arrangement', een wandeling inclusief drankje en maaltijd, is de prijs 15 à 20 euro. Voor een 'korte variant', wandeling met drankje, is de

prijs ongeveer de helft ervan. In de praktijk blijken dit voor de recreanten heel acceptabele bedragen. De wandelingen zijn een kostendeekkende activiteit: de betrokken agrariërs krijgen een vergoeding als de wandeling over hun land gaat en uiteraard (een hogere) vergoeding als ze de ontvangst van de deelnemers verzorgen.

Een deel van de agrariërs, met name de bedrijven die willen verbreden

(verkoop kaas, minicamping), zijn zeer enthousiast over de wandelingen. De wandelingen, als eenmalige activiteit begonnen, worden door hen nu met succes als groepsactiviteit (bijv. bedrijfsuitje) in de markt gezet. De praktijk wijst uit dat er veel vraag naar is. De gekozen opzet laat toe dat boeren die geen belangstelling hebben voor recreanten en recreatie 'met rust worden gelaten' maar dat de toegankelijkheid van het gebied

VOOR MEER INFORMATIE
www.vanade.nl

toch aanzienlijk toeneemt. Het gebied kan zo wellicht toegroeien naar continue toegankelijkheidsverbetering in de vorm van openbare wandelpaden. Belangrijk in het succes van de polderwandelingen is dat ze zeer goed voorbereid worden. Dit kost uiteraard tijd en menskracht, in het geval van VAN Ade wordt dit opgelost met het samenwerken met (IVN-) vrijwilligers.

4 PROJECT

Adopteer een akkerrand

Op Noord-Beveland kunnen burgers en bedrijven bloemrijke akkerranden adopteren. Hiermee zet de Stichting Akkerleven een product in de etalage om brede steun te verwerven voor het landschap in het open akkerbouwgebied.

Voor 50 euro per jaar adopteer je een akkerrand, die door de boer wordt ingezaaid. Een akkerrand is altijd 30 meter lang en 6 meter breed, 3 meter kruidenrand met wel 23 verschillende soorten bloemen en 3 meter gras. Als tegenprestatie mag de adoptant zelf bloemen plukken en over de grasstrook langs zijn of haar bloemenrand wandelen. De gemeente Noord-Beveland verdubbelt het bedrag van de adoptant. Zo krijgen men feitelijk twee voor de prijs van één.

Inmiddels kunnen bewoners en recreanten genieten van zo'n 80 kilometer akkerrand verspreid over het eiland. En niet alleen recreanten, maar ook insecten en vogels profiteren van de bloemenzee. Daarbij krijgt de agrariër loon naar werken. Inmiddels worden de wandelstroken steeds meer omgezet in doorlopende wandelpaden langs akkerranden.

COMMUNICATIECAMPAGNE

Het is allemaal begonnen toen een groep van agrariërs ontevreden was over de akkerrandenvergoeding van de rijksoverheid: het leverde financieel te weinig op en de randen oogden ook niet aantrekkelijk. Ze besloten mooiere akkerranden te maken door bloeiende kruiden in te zaaien. Is daar een markt voor? Stichting Akkerleven werd opgericht en begon op het eiland reclame te maken in lokale pers en bij de camping op het eiland. Zo wor-

den de eerste extra inkomsten verkregen.

In 2004 is een grootscheepse communicatiecampagne opgezet, met advertenties, een tv-spot voor regionale TV en een huis-aan-huisfolder voor het eiland. Vooral dat laatste levert nieuwe adoptanten op: burgers van het eiland, maar ook een vakantiepark heeft randen geadopteerd om de omgeving aantrekkelijker te maken voor zijn gasten. Toch stelde het aantal van 200 adoptanten, goed voor zo'n 6 kilometer bloeiende akker-

VOOR MEER INFORMATIE
www.akkerleven.nl

rand, wat teleur. Het bedrag van 50 euro dat een adoptant moet betalen, blijkt hoog gegrepen. De baten van de campagne dekken maar net de kosten.

NAAMSBEKENDHEID

Maar de marktgerichte aanpak, om voor het oog aantrekkelijke randen te maken, is gaan opvallen in de regio. De stichting heeft een uitgebreid netwerk opgebouwd op en rond het eiland. De naamsbekendheid helpt nu goed in de zoektocht naar financiën. De enthousiaste bestuursleden hebben met mensen van buiten een brainstormgroep gevormd, dat een groot natuurplan 2006-2011 heeft uitgewerkt. Hierin zijn verschillende vormen van randenbeheer uitgewerkt, bijvoorbeeld randen voor de patrijs en voor akkerkruiden. Provincie, gemeente, VSBfonds, Rabobank, ZLTO en NCB financieren mee, zodat in 2006 ruim 40 kilometer akkerrand op Noord-Beveland wordt aangelegd. Ook worden wandelroutes langs de randen gerealiseerd. Vrijwilligers van het CDA schilderen routepalen en er worden routefolders gemaakt. Er is nu een wandelnetwerk ontstaan van Kampeland naar Colijnsplaat over de akkers en langs de kreken met een totale lengte van ongeveer 35 kilometer.

Met kwartetspel het landschap inrichten

Vista Romana's, schildwallen, doorn- en roosingels, ooijhagen en knotstoelen. Het zijn termen uit een kwartetspel dat inwoners van de gemeenten Groesbeek, Millingen a/d Rijn en Ubbergen hebben gespeeld. Het kwartetspel is als hulpmiddel gebruikt om met de inwoners over het landschap in gesprek te komen. In het spel geven zij aan welke landschapselementen ze in de toekomst graag zien bij hun ommetje vanuit het dorp.

Per landschapstype zijn door bureau Schokland steeds twee kwartetten gemaakt. Het ene bestaat uit onderdelen zonder opgaande beplanting, bijvoorbeeld wandelstroken. Het andere kwartet heeft wel bomen en struiken. De landschapselementen die hierop staan hebben nieuwe 'streekeigen' namen gekregen zoals doorn- en roosingels, zoomgaarden en ooijsingels. Om aan te geven dat de varianten van de landschapselementen op het kwartet niet de enige mogelijkheid zijn, is steeds een vijfde, lege kaart toegevoegd. Daarop kunnen de spelers zelf hun eigen variant invullen.

MEER BEGRIP

Naast burgers geven ook boeren op de kwartet-bijeenkomsten aan welke landschapselementen zij op hun bedrijf kunnen inpassen. Door het spelen van het kwartetspel ontstaat er meer begrip tussen burgers en agrariërs. Waar burgers op een pad langs een kavelrand vier rijen fruitbomen willen zien, kunnen agrariërs uitleggen dat dit niet in hun bedrijfsvoering past en dat twee rijen fruitbomen het maximum is. Op die manier zijn vraag en aanbod op elkaar afgestemd.

De ideeën uit de bijeenkomsten zijn in

het landschapsontwikkelingsplan (LOP) voor het gebied verwerkt. Ook wordt het kwartetspel gebruikt om landschapsplannen per bedrijf op te stellen. In dat LOP is ook informatie opgenomen over de afmeting van het betreffende landschapselement, minimale contractperiode en een prijsindicatie.

Voor de uitvoering van dit plan hebben bovenstaande gemeenten de stichting Via Natura opgericht. De stichting funktioneert als één lokaal loket waar vraag en aanbod samen komen. Op die manier worden de groene diensten gefinancierd.

VOOR MEER INFORMATIE
Stichting Via Natura: www.vianatura.nl
en Bureau Schokland:
www.schokland.com

Buurten in Biesland

Tussen Den Haag en Rotterdam ligt de Polder van Biesland. Veel particulieren en bedrijven maken zich sterk om dit mooie stukje polderlandschap te behouden. Als 'Stichting Vrienden van Biesland' brengen ze gezamenlijk geld in om het landschap te behouden. Ze doen dit samen met Jan en Mieke Duijndam van het biologische bedrijf 'Hoeve Biesland', dat in de polder gelegen is.

De Polder van Biesland kent inmiddels bijna 200 'vrienden'. De vrienden geven niet alleen financiële steun, velen van hen zijn ook actief bezig in de polder. Tijdens de 'doedagen' wordt bijvoorbeeld gewerkt aan het plaatsen van omheiningen van natuurlijke materialen, zoals een vlechtheg. Ook zijn er werkgroepen opgericht die bepaalde werkzaamheden verrichten. Zo wordt er een oude schuur opgeknapt en zijn er ideeën voor een kinderpolderpad en een vogelkijkhut. Naast particuliere vrienden heeft de polder ook bedrijfsvrienden, bijvoorbeeld buurman IKEA.

Al deze vrienden zijn niet vanzelf gekomen. Secretaris Marietta van der Duyn Schouten-Verloove: "We doen heel veel aan publiciteit, we hebben een goede relatie met de plaatselijke krant, we hangen posters op en benaderen radioprogramma's. Met name de Open Biesland Dagen zijn een grote trekpleister, vorig jaar kwamen er in 2 dagen 4500 bezoekers op af!" Marietta's ervaring met de benadering van bedrijven is, dat met name persoonlijk contact werkt. "Je moet zelf bij het bedrijf op bezoek gaan, of groepen ondernemers naar het gebied halen. Ze moeten het zelf zien, de sfeer proeven en de rust en ruimte ervaren."

AANSTEKELIJK

Het enthousiasme van de vrienden werkt aanstekelijk. Een aantal boerderijen in de buurt doen ook mee en organiseren o.a. een biologische markt. Plaatselijke scholen hebben interesse om geriefbosjes te onderhouden. En ook de scouting en natuurverenigingen staan in de rij om mee te helpen in de Polder van Biesland.

Hoe kom je hier nu toe? De 'vrienden van' zijn ontstaan uit de plaatselijke Rotary die een keer hun jaarlijkse werk-

dag gingen houden bij de familie Duijndam. Enkele deelnemers raakten enthousiast en wilden zich wel inzetten voor lobby en fondsenwerving voor de Polder van Biesland. Marietta had eigenlijk niets met landbouw, maar fietste elke dag naar haar werk door de

polder en jogte er. Ze werd een keer geprikkeld door de oproep "kom naar de Bieslanddagen", kwam kijken en is in de organisatie gesprongen. Op vergelijkbare manier zijn nog meer enthousiastelingen in het bestuur van de vrienden gestapt.

VOOR MEER INFORMATIE
www.vriendenvanbiesland.com

7 PROJECT

Ondernemer ziet kansen in historische heggen

Heggen in ere herstellen en zo het landschap verfraaien. Daar wordt op Walcheren hard aan gewerkt. Een ondernemer hoorde van de plannen en kwam op het idee een heg te combineren met een wandel- en ruiterspad. Zo kunnen recreatie en landschapsonderhoud elkaar versterken.

Ooit had Walcheren de eervolle benaming 'Tuin van Zeeland'. Deze naam dankte het gebied aan de aanwezigheid van talloze fraaie struweelheggen. Na de inundatie van Walcheren in 1944 en de daar op volgende ruilverkaveling zijn de heggen grotendeels verdwenen. Tegenwoordig realiseert men zich steeds meer dat met het verdwijnen van de heggen Walcheren een deel van zijn identiteit is kwijt geraakt. Dat terwijl landschap en natuurwaarden juist in deze tijd veel meer in de belang-

stelling staan, zeker in dit gebied met veel toerisme. Reden voor Stichting Het Zeeuwse Landschap en Stichting Landschapsbeheer Zeeland het project 'D'Aegen' op te starten. Het doel: een gedeeltelijk herstel van dit oude cultuurlandschap.

VRAAG VANUIT RECREATIE

Bij de aanleg van de heggen wordt waar mogelijk aangesloten op de vraag vanuit de recreatie. Dat die vraag er is blijkt op Hofstede Twistvliet. Akkerbouwer Nico

Mesu van Hofstede Twistvliet in Vrouwenpolder heeft op zijn bedrijf 5 hectare bouwland ingericht als landschapscamping en natuurgebied. De camping en vijf appartementen zijn in 2006 geopend. Om het gebied te ont-

sluiten heeft hij paden aangelegd voor wandelaars, ruiters en koetsiers. Vanuit de Hofstede kunnen recreanten nu rechtstreeks het strand bezoeken of de polder ingaan.

Hier komen de heggen om de hoek

VOOR MEER INFORMATIE
Stichting Het Zeeuwse Landschap,
Charlotte Poppe, tel: 0113-569110

kijken. Bij het nadenken over de route van de Hofstede naar de rustige polderwegen kwam het idee op het pad te combineren met een heg. Dit om de route voor recreanten aantrekkelijker te maken. Vanaf de Hofstede is over eigen land 310 meter heg met daarnaast een pad van in totaal 8,5 meter breed aangelegd. Het wordt een vrij uitgroeiende haag met bloeiende struiken zoals meidoorn, sleedoorn, wilde liguster, koebraam, hondsroos en enkele opgaande bomen. De ondernemer heeft zelf geïnvesteerd in het pad. De heg is aangelegd met financiering vanuit het heggenproject dat ook voorziet in geld voor opbrengstverlies en onderhoud.

Agrariërs slaan handen ineen voor landschapsonderhoud

Zelf het initiatief nemen om achterstallig landschapsonderhoud te lijf te gaan. En zo het gebied aantrekkelijk te houden voor recreanten. Dat is wat de coöperatie Landschapsbeheer Mergelland doet in het mooie landschap rond Valkenburg.

Agrariërs in het gebied rond het Limburgse Valkenburg constateerden een paar jaar geleden in toenemende mate achterstallig onderhoud aan landschapselementen direct grenzend aan hun percelen. Niet alleen hebben ze hier zelf in hun bedrijfsvoering last van, ook wandelaars in het gebied ondervinden hinder (denk aan een dichtgegroeide holleweg die na regenval niet meer opdroogt). In het verlengde van de recreant is bovendien de horeca de dupe.

Kortom, als de elementen goed onderhouden worden is dit voordelig voor de landbouw, de recreatie en de horeca in het gebied. Betrokken agrariërs besloten daarom zelf aan te bieden het noodzakelijke onderhoud te doen en richtten hiervoor de coöperatie Landschapsbeheer Mergelland op. De coöperatie bestaat uit een groep van 10 agrariërs in de gemeente Valkenburg aan de Geul en specialiseert zich op het onderhoud en beheer van kleine landschapselementen.

GESPREK MET DE GEMEENTE

Omdat veel van de elementen op gemeentegrond staan én er een duidelijke maatschappelijke vraag is om deze ele-

menten te onderhouden, is de coöperatie met de gemeente Valkenburg gaan praten over financiering van het onderhoud. De coöperatie fungeert zo als tussenpersoon tussen de afnemer van de dienst (de gemeente) en de aanbieder van de dienst (de agrariër). Binnen de gemeente zijn er 11 typen landschapselementen die onderhouden dienen te worden. De kosten voor het onderhoud van deze 11 elementen is geschat op 30.000 euro. Momenteel heeft de gemeente een vergoeding van 10.500 euro verdeeld over 5 jaar beschikbaar gesteld. Op dit bedrag moeten de werkzaamheden voorlopig worden afgestemd. Dit bete-

kent dat 4 van de 11 elementen onderhouden kunnen worden. Het aantal elementen dat onderhouden kan worden is minder dan in eerste instantie verwacht. Dit komt onder andere omdat elementen deels in bezit blijken te zijn van terreinbeherende instanties. Het is dus zaak ook dergelijke partijen buiten de gemeente te betrekken bij het landschapsonderhoud.

FINANCIERINGSTRAJECT

Het traject van het idee van de coöperatie tot en met het werkelijke beheer van de elementen heeft in totaal 5 jaar geduurd. Al met al is het een moeizaam traject geweest. Het heeft (nog) niet opgeleverd wat men ervan verwachtte: er is nog steeds (zij het minder) achterstallig onderhoud. De coöperatie hoopt dat ook andere gemeentes interesse gaan tonen om het

VOOR MEER INFORMATIE
Natuurlijk Platteland Limburg,
Harry Kager, tel: 0475-381825

onderhoud van landschapselementen uit te besteden en dat het beheersinitiatief zo uitgebreid kan worden. Het hele traject leert dat het beter is met een dergelijk initiatief aan te sluiten bij bestaande landschapsprojecten. Zo worden die bestaande projecten versterkt en hoeven agrariërs het moeizame traject van het gefinancierd krijgen van landschapsonderhoud niet helemaal zelf te doorlopen.

Het Springendal - natuurgebied biedt kansen voor boerenbedrijf

In het glooiende coulissenlandschap van Noordoost-Twente ligt natuurgebied Het Springendal. Het agrarisch bedrijf 'Hoeve Springendal' heeft al eeuwen een plaats in dit landschap en speelt in op de wensen van de tijd.

In het Springendal liepen Jan en Marian Brunninkhuis tegen de grenzen aan van hun gemengde boerenbedrijf, al vier eeuwen in bezit van de familie Brunninkhuis. Jan realiseerde zich dat veel oorspronkelijke natuur, waarin hij was opgegroeid, door ontginning was verdwenen. Hij wilde de natuur graag weer een kans geven. Dit streven sloot mooi aan op de wens van de overheid om in dit gebied een deel van de Ecologische Hoofdstructuur, de groene ruggegraat van Nederland, te realiseren. Het klikte aan twee kanten en zo ont-

stond er een samenwerking tussen de familie Brunninkhuis, de provincie Overijssel, Staatsbosbeheer en de gemeente Tubbergen. In 2002 werd 10 hectare weiland in het beekdal in oude staat gebracht. De geëgaliseerde landbouwgrond werd afgegraven, een oude sloot werd gedempt en drainagebuizen verwijderd. Vervolgens zijn ondiepe greppels, vijvers en kikkerpoelen aangelegd en is de loop van de beek hersteld. Door deze maatregelen werden veel stukken grond weer net zo drassig als vroeger.

PERSOONLIJKE BENADERING

Maar Hoeve Springendal speelt niet alleen in op een maatschappelijke vraag naar natuur, maar ook op de vraag naar recreatiemogelijkheden. De natuurinvesteringen zijn gekoppeld aan uitbreiding van de recreatieve activiteiten van het bedrijf. Er werd al grond verhuurd voor 100 chalets (kleine houten bungalows). Daarbij zijn 60 campingplaatsen en 4 zomerhuisjes aangelegd en 10 appartementen gebouwd. Niet alleen de natuur is uitnodigend maar ook Jan en Marian zijn gastvrije mensen met een persoon-

lijke benadering van hun gasten. Gasten voelen zich thuis en zijn enthousiast over de rust en schoonheid van de (nieuwe) natuur in het beekdal.

Jan Brunninkhuis is nu recreatieondernemer en natuurboer. Hij verbouwt op extensieve wijze 12 ha graan, zodat in het wuivende graan het blauw van de korenbloemen te zien is. De oogst is een hoogtepunt, als op deels traditionele manier met Belgische trekpaarden en oude landbouwwerktuigen het graan wordt gemaaid.

Een groep van 6 vaste gasten (chalet-

VOOR MEER INFORMATIE
Hoeve Springendal, Jan en
Marian Brunninkhuis, tel: 0541-291530

houders) helpt bij de landbouw- en natuuractiviteiten op het bedrijf. Deze gasten houden ook zelf schapen, geiten en ponies op het bedrijf, maar verzorgen daarnaast de dieren van de boer. Ook bieden ze een helpende hand bij het boompjes trekken, het gras maaien en het onderhoud van het wandelpad in het beekdal. Jan erkent dat hij het onderhoudswerk zonder de inzet van de chalethouders niet kan rond zetten, ook hij wordt een dagje ouder. Jan wil in samenwerking met Staatsbosbeheer een stichting opzetten met als doel om ook tijdelijke gasten de komende jaren meer te betrekken bij de natuurontwikkeling en onderhoud op zijn bedrijf. Zij zouden bijvoorbeeld de flora en fauna op het bedrijf kunnen inventariseren. Vorig jaar werd voor het eerst een orchidee, de grote muggeorchis, gevonden. En kikkers, fazanten en Kievieten zijn ook weer terug.

Hoeve-eigenaren Jan en Marian zijn heel erg blij met hun keuze voor natuur en recreatie. De activiteiten lopen goed. Reclame is niet nodig, daar zorgen de gasten voor. Het bedrijf heeft economisch weer perspectief en een volgende generatie Brunninkhuis staat in de startblokken om het bedrijf over te nemen.

Wensen voor het land van Wijk en Wouden

Wandelen over onverharde paden, kanoën in de polder, de grutto horen, koffie drinken bij de boer. Dat zijn wensen van stedelingen die ze graag in het land van Wijk en Wouden verwezenlijkt zien. Een en ander kwam naar voren in gesprekken met burgers en bedrijven in het gebied en uit onderzoek onder ANWB-leden. De agrarische natuurvereniging 'Wijk & Wouden' neemt dat ter harte.

Het land van Wijk en Wouden ligt ingeklemd tussen de grote steden Leiden, Zoetermeer en Alphen aan de Rijn. Een gebied van 7000 ha met langgestrekte, smalle weilanden met grazende koeien, dorpjes, gehuchten en vaarten met veel molens. Er wonen in en omheen ruim 450.000 mensen. Zo'n 150 boeren, met name veehouders, bezitten en beheren het buitengebied. In Wijk en Wouden is een goed beeld ontstaan van de vraag vanuit burgers en bedrijven naar natuur en landschap in het gebied. Uit bijeenkomsten met maatschappelijke organisaties kwamen de volgende wensen naar voren:

- meer onverharde wandelpaden en kanoroutes
- meer kansen voor weidevogels en verhoging natuurwaarden
- arrangementen gericht op beleving van en educatie over het gebied
- behoud van het (open) landschap

Dit beeld komt overeen met de wensen van ANWB-leden in het gebied. Uit onderzoek blijkt dat zij graag meer fiets- en wandelroutes in het gebied willen, vooral onverharde paden door weilanden, maar ook kanoroutes. En onderweg horecagelegenheden om wat te eten en te drinken.

ONVERHARDE PADEN

Inspelend op de vraag van burgers is de agrarische natuurvereniging 'Wijk & Wouden' aan de slag gegaan met het aanleggen van onverharde wandelpaden over boerenland. Voor 4 verschillende wandelroutes wordt 22 km onverhard pad aangelegd met bijbehorende voorzieningen zoals planken over sloten en dergelijke. De paden gaan over het land van in totaal zo'n 40 boeren en pachters. De boeren ontvangen als tegenprestatie een vergoeding per strekkende meter voor een periode van 5 jaar. Dit is vastgelegd in een contract met de agrarische natuurvereniging. Onder regie van de gebiedscommissie hebben o.a. de provincie Zuid-Holland en de 7 gemeenten in het gebied financiering hiervoor toegezegd.

De agrarische natuurvereniging organiseert ook bezoekersdagen om burgers te

laten proeven van het boerenleven. Zo is er op Hemelvaartsdag altijd een 'Polderdag' waar men boerderijen kan bezoeken. Ook zijn er arrangementen, zoals bijvoorbeeld 'Farmer Frisbee' en voor kinderen het onvolprezen 'kloten langs de sloten'. Wie de geheimen van de klootkrabber en klootzwabber wil ontdekken moet zeker eens naar Wijk en Wouden komen!

De agrarische natuurvereniging zoekt aanvullende financiering voor de verdere ontwikkeling van recreatieve routes en andere activiteiten. Een aantal bedrijven en banken in de regio heeft interesse getoond. Zo heeft Heineken, die het belang ziet voor een mooie woon- en werkomgeving van de werknemers, een financiële bijdrage geleverd. En ook een woningbouwcorporatie uit Zoetermeer doet een duit in het zakje om een mooi achterland te behouden voor haar huurders.

VOOR MEER INFORMATIE
www.landvanwijkenwouden.nl

WENSEN VAN ANWB LEDEN

In 2004 heeft de ANWB een onderzoek uitgevoerd naar de wensen en problemen van bewoners en bezoekers van het land van Wijk en Wouden. De aantrekkelijkheid van het land van Wijk en Wouden wordt gemiddeld met een rapportcijfer 7,7 gewaardeerd. Van de overige gebieden in de omgeving scoren alleen strand en duinen hoger (met gemiddeld een 7,9). Vooral de rust en het landelijke karakter van Wijk en Wouden scoren hoog. Er is een duidelijke behoefte aan meer wandel- en fietspaden en kanoroutes. Uit het onderzoek blijkt dat burgers geld over hebben voor groene diensten in het gebied: 65% van de respondenten geeft dit aan. Dat kan bijvoorbeeld in de vorm van een lidmaatschap van een agrarische natuurvereniging. Degenen die een lidmaatschap wel interessant vinden (27% van de respondenten) hebben hier gemiddeld zo'n € 20,- voor over.

11 PROJECT

Boomgaardbeheerder gezocht

VOOR MEER INFORMATIE
www.buurtschapzwolle.nl

Het besluit nemen het buitengebied rond een stad groen en open te houden is één. Een manier vinden om dit te realiseren is twee. De gemeente Zwolle werkt hieraan in de Buurtschap IJsselzone Zwolle. Het geheim van de Buurtschap: als goede burens met elkaar omgaan. En zorgen voor een goede uitvoeringsorganisatie, de 'Vereniging Buurtschap IJsselzone Zwolle'.

De Buurtschap IJsselzone Zwolle is een water- en natuurrijk gebied van ca. 700 ha. tussen de stad Zwolle en de IJssel. De grond is in eigendom van enkele agrariërs, particuliere grondeigenaren, een landgoed, Staatsbosbeheer en het waterwinbedrijf Vitens. Sinds 2002 wordt gewerkt aan het ontwikkelen en behouden van de Buurtschap. Een belangrijk aspect is dat niet alleen naar inrichting wordt gekeken maar ook het beheer goed wordt geregeld, in de vorm van 'groene' en 'blauwe' diensten. Wensen van de bewoners uit de Buurtschap en

van aangrenzende stadswijken spelen hierin een belangrijke rol.

ADVERTENTIE

Agrariërs, recreatie-ondernemers en andere grondeigenaren zijn mogelijke aanbieders van diensten, zij kunnen grond beschikbaar stellen en het beheer uitvoeren. Zij zijn hiervoor zowel persoonlijk als via advertenties benaderd, bijvoorbeeld met de oproep 'Boomgaardbeheerder gezocht', geplaatst in de nieuwsbrief *Even Buurten* van de Buurtschap. De oproep leverde zeer bruikbare

reacties op: een boerenbedrijf met streekproductenverkoop en doe-activiteiten wilde wel een boomgaard aanleggen en beheren als onderdeel van het bedrijf. Maar ook een sociaal-werkvoorzieningsproject wilde het beheer leveren als onderdeel van hun werkprogramma. Zelfs een wijkvereniging uit de aangrenzende stadswijk toonde interesse. Opvallend was dat de reacties niet alleen over de boomgaard gingen. Het maakte ook andere ideeën los over activiteiten en beheer voor de Buurtschap. Iemand wilde oude runderrassen onder de fruitbomen laten grazen en er werd voorgesteld fruitbomen als erfbeplanting te stimuleren.

BUURTSCHAPFONDS

Op basis van deze en andere acties is de vraag naar landschapsdiensten omschreven. Door zowel de vragers als aanbieders hierbij te betrekken ontstond draagvlak. De individuele ideeën zijn in groepen besproken, kosten voor aanleg en beheer zijn in beeld gebracht. Ze zijn geleidelijk aan samengebracht in een visie voor de hele Buurtschap. Voor betaling van de diensten en aanleg van elementen is het Buurtschapfonds opgericht dat is gevuld met publiek en

privaat geld. Alle private partijen en ondernemers werken samen in een nieuw opgerichte Vereniging Buurtschap IJsselzone Zwolle. Deze coördineert de uitvoering die is vastgelegd in een uitvoeringsovereenkomst voor vijf jaar, overeengekomen met de financiers.

De kracht van de Buurtschap zit in het persoonlijk aanspreken van mensen en het formuleren van concrete acties. Zo zijn al snel houten 'Buurtschaphekken' op karakteristieke plekken geplaatst en een aantal ooievaarsnestpalen opgericht.

Structureel landschapsonderhoud in Enschede

Onderhoud en aanleg van een houtwal, een poel of een erfbosje. In opdracht van de gemeente Enschede zorgt momenteel een aantal platte-landers, georganiseerd in een werkstichting De Lonneker Marken, voor landschapsonderhoud. Vanuit een landschapsfonds zullen in de toekomst ook andere landschapsdiensten, uitgevoerd door boeren of andere grondeigenaren, worden betaald.

In de werkstichting De Lonneker Marken wordt samengewerkt aan de jaarlijkse uitvoering van achterstallig onderhoud aan landschapselementen in het buitengebied van Enschede. Een aantal platte-landsbewoners (met agrarische achtergrond) voeren deze betaalde activiteiten uit in deeltijd, naast hun eigen werkzaamheden. Ze hebben de opleiding 'Erkend Natuurbeheerder' met succes afgerond.

Door gemeente en gebiedspartijen is het initiatief genomen om landschapsonderhoud en werkzaamheden ten behoeve van natuur en landschap structu-

reel aan te pakken. Onder andere door te zoeken naar een manier waarop de werkzaamheden duurzaam kunnen worden vergoed. De gemeente Enschede onderkent het belang van een mooi en natuurlijk landschap en daarmee de noodzaak van landschapsonderhoud in het buitengebied. De gemeente gaat daarom een landschapsfonds oprichten om de financiering te regelen. Hierbij wordt intensief samengewerkt met de provincie Overijssel, het waterschap Regge en Dinkel en de Lonneker Marken.

HUISKAMERBIJEENKOMSTEN

Vanuit het landschapsfonds worden landschapsdiensten die boeren en andere grondeigenaren kunnen aanbieden gefinancierd. Deze diensten zijn bijvoorbeeld onderhoud, herstel en beheer van houtwallen, aanleg en onderhoud van wandelpaden over boerenland, waterberging in laag gelegen gebieden en natuurvriendelijke oevers langs de vele slingerende beken in het gebied. Ook wordt gedacht aan het beheer van weiden en akkers, bijvoorbeeld bloemrijke graslanden en het stimuleren van de graanteelt. Zo hoorde rogge vroeger thuis in het Twentse landschap, maar is het vandaag de dag weinig meer te zien.

De keuze voor deze diensten komt voort uit de vraag van de diverse (overheids-)partijen. Tegelijkertijd is het in huiskamerbijeenkomsten besproken met het gebied. De wensen van zowel vragers als aanbieders zijn op die manier met elkaar afgestemd.

Voor het landschapsfonds is ruim een miljoen euro toegezegd door de gemeente Enschede en de provincie Overijssel. Ook het waterschap zal concrete projecten meefinancieren. Verder zijn private partijen benaderd voor een bijdrage in het fonds. Voor de effectieve start van het fonds, dat door het Nationaal Groenfonds zal worden beheerd, is

nog goedkeuring nodig vanuit 'Brussel'. Als dat is geregeld zal ook actief de boer opgegaan worden richting burgers en bedrijven om te kijken of er nog vragen zijn blijven liggen en hoe deze het beste zijn in te vullen en te financieren.

VOOR MEER INFORMATIE

De Lonneker Marken, dhr G. Meutstege, tel: 053-4317588 of gemeente Enschede, mevr. Y. Weustink, tel: 053-4818612

DE LONNEKER MARKEN

De Lonneker Marken is voortgekomen uit de Stichting Stawel, een overlegorgaan tussen het stadsbestuur van Enschede en bewoners in het buitengebied van die stad. Stawel richt zich op duurzame plattelandsontwikkeling rond Enschede en bestaat al sinds 1966. De Lonneker Marken begeleidt boeren die agrarisch natuurbeheer (willen) oppakken en geeft advies, dient aanvragen in en coördineert de werkzaamheden. Ook worden nevenactiviteiten georganiseerd, van bezoeken van scholen aan boerenbedrijven tot een (driejaarlijkse) echte Twentse landdag. De naam Lonneker Marken is ontleend aan de voormalige gemeente Lonneker. Het buitengebied van deze gemeente omvatte vroeger een vijftal Marken. Tegenwoordig maakt Lonneker deel uit van de gemeente Enschede.

Effectieve inzet van geld voor het landschap in Midden-Delfland

Ingeklemd tussen grote steden ligt het groene veenweidelandschap van Midden-Delfland. De plattelands-gemeente Schipluiden (inmiddels Midden-Delfland) heeft voor het behoud van dit landschap samen met Den Haag en Delft het Groenfonds Midden-Delfland opgericht. En gevuld met een aanzienlijke som geld. Hoe zorg je ervoor dat dit geld goed wordt besteed?

Midden-Delfland is een open, groen weidegebied tussen Den Haag en Rotterdam. De gemeente Midden-Delfland (voorheen Schipluiden), heeft zich de afgelopen jaren hard gemaakt voor het behoud van dit gebied. De gemeente heeft eerst met Delft en later ook met Den Haag een samenwerkingsverband gevormd. Afgesproken is dat Delft en Den Haag in de Harnaschpolder (een glastuinbouwpolder aan de rand van de gemeente Midden-Delfland) huizen en bedrijven mogen bouwen in ruil voor geld en inspanning om het buitengebied open te houden. De betrokken overheden hebben samen de hoofdlijnen voor het landschappelijk beleid vastgelegd en het

Groenfonds Midden-Delfland opgericht. De opzet van de benodigde maatregelen en de uitvoering is in handen van Agrarische Natuurvereniging Vockestaert. De betrokken gemeenten zagen in dat de groene ruimte schaars is en dat recreanten de waarde van het polderland met koeien, weilanden en boerderijen steeds meer waarderen. Het bijzondere in Midden-Delfland is dat er al een gevuld fonds is voordat de plannen zijn uitgewerkt. Belangrijk, want je moet alleen mooie plannen maken als je ook geld hebt om ze te realiseren. Als je iets wilt zijn financiën een voorwaarde om aan de slag te kunnen.

BETALINGSSYSTEEM

Boeren is een centrale rol toegedacht in het onderhoud en beheer van het gebied: de melkveehouderij is van oudsher de beheerder van het veenweidelandschap. De Agrarische Natuurvereniging Vockestaert is gevraagd een betalingssysteem te ontwikkelen. De vereniging vervult hiermee een belangrijke rol als intermediair tussen overheid en boeren. Samen met de LTO heeft zij in beeld gebracht welke maatregelen bijdragen aan de landschapskwaliteit en welke vergoedingen nodig zijn. Er is een puntensys-

teem opgezet waaraan vergoedingen worden gekoppeld. Boeren kunnen punten krijgen voor het beheer van landschapselementen zoals sloten, poelen, knotwilgen, aanpassingen in graslandgebruik voor weidevogels, maar ook voor het beheer van wandelpaden en openstellen van bedrijven voor excursies en schoolklassen. Er is dus stimulans om veel maatregelen uit te voeren passend bij de doelstellingen van het fonds, maar de boer zelf kiest welke maatregelen hem passen. De hoofdlijnen van beleid zijn dus van bovenaf bepaald, maar de uitvoering gebeurt van onderop.

DRIEDAAGSE CONFERENTIE

Intussen zorgen de gemeente Midden-Delfland en Vockestaert ervoor dat het draagvlak voor het open landschap niet wegzakt. In 2005 is een gebiedsvisie opgesteld in een driedaagse conferentie in een (toen nog lege, nieuwe) ligboxenstal. Hier zijn, zonder conceptstukken, opnieuw doelen en wensen voor het gebied geformuleerd. Maar liefst 125 mensen deden mee, van burgers tot ondernemers, van actiegroep tot burgemeester, vanuit de gemeente Midden-Delfland zelf maar vooral ook vanuit de omliggende steden. Samen hebben ze actiepunten opgesteld,

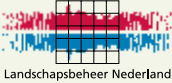

en verschillende deelnemers, ook bestuurders, hebben zich op de foto laten zetten met een op een bord geschreven actiepunt waarvoor zij zich gaan inzetten. Hiermee is het draagvlak binnen en buiten het gebied opnieuw verankerd, en blijven alle partijen betrokken.

VOOR MEER INFORMATIE
gemeente Midden-Delfland,
Ingrid ter Woorst, tel 015-3804111

STAATSSTEUNTOETS

Het betalingssysteem in Midden-Delfland is zodanig opgezet dat het kan voldoen aan de Europese wetgeving over Staatssteun. Daar de overheden met de Staatssteuntoets nog nauwelijks ervaring hadden, heeft het vijf jaar geduurd (tot begin 2006) voordat het puntensysteem – grotendeels – is goedgekeurd door de Europese Commissie. De eerste groene diensten contracten worden nu afgesloten, boeren kunnen aan de slag! De uitvoering van groene diensten is in handen van Agrarische Natuurvereniging Vockestaert. Inmiddels is in 2006 een Catalogus Groenblauwe Diensten ontwikkeld op nationaal niveau door provincies en het ministerie van LNV, mede geïnspireerd door dit puntensysteem. Als dit door de EU wordt goedgekeurd (verwacht in 2006), kunnen nieuwe gebieden hun maatregelen en vergoedingen uitwerken volgens deze catalogus. Daarmee kunnen ze dan veel eenvoudiger goedkeuring krijgen voor groene diensten, betaald met publieke middelen.

C O L O F O N																													
Deze brochure is tot stand gekomen in het kader van het project <i>Concretisering Vraag en Aanbod Groene Diensten</i>, een project van Landschapsbeheer Nederland, CLM Onderzoek en Advies en Natuurlijk Platteland Nederland. Uitgave Landschapsbeheer Nederland Kaap Hoorndreef 26, 3563 AT Utrecht Postbus 9756, 3506 GT Utrecht Tel 030-2345010 E-mail post@landschapsbeheer.nl www.landschapsbeheer.nl Publicatiedatum Oktober 2006 Tekst Henk Kloen (CLM), Gerwin Verschuur (CLM), Wouter Tolkamp (CLM), Yvonne Gooijer (CLM), Rita Joldersma (CLM) en Taco Jansonius (Landschapsbeheer Nederland) Eindredactie Paul Jacobs, Landschapsbeheer Nederland	Fotografie en beeld <table><tr><td>Goes:</td><td>Arjan de Hulster</td></tr><tr><td>Dwarsgracht:</td><td>Harm Piek</td></tr><tr><td>Ade:</td><td>Maarten Dijkstra en Aletta van der Zijden</td></tr><tr><td>Akkerranden:</td><td>Aly Wisse</td></tr><tr><td>Ooijpolder:</td><td>Bureau Schokland</td></tr><tr><td>Polder van Biesland:</td><td>Mark Kras</td></tr><tr><td>Heggen Walcheren:</td><td>Arjan de Hulster</td></tr><tr><td>Valkenburg:</td><td>Twan Wiermans</td></tr><tr><td>Springendal:</td><td>Greet Verschuur</td></tr><tr><td>Wijk en Wouden:</td><td>Nico van der Hulst</td></tr><tr><td>Buurtschap Zwolle:</td><td>Ad van Halem</td></tr><tr><td>Enschede:</td><td>Gerrit Meutstege</td></tr><tr><td>Midden Delfland:</td><td>gemeente Midden-Delfland</td></tr><tr><td>Overige:</td><td>Gerard Burgers, Vogelbescherming Nederland en Landschapsbeheer Nederland</td></tr></table> Ontwerp Michelangela, Utrecht Drukwerk Drukkerij All Print, Utrecht In het kader van het project <i>Concretisering Vraag en Aanbod Groen Diensten</i> is een handleiding opgesteld voor organisaties die actief aan de slag willen met groene diensten. De handleiding <i>Verkennen en afstemmen vraag en aanbod groene diensten - een inventarisatie van methoden</i> is te downloaden vanaf de website van CLM Onderzoek en Advies: www.clm.nl (zie onder 'publicaties 2006'). Deze uitgave is mogelijk gemaakt door bijdragen van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de Nationale Postcode Loterij landbouw, natuur en voedselkwaliteit Landschapsbeheer Nederland clm	Goes:	Arjan de Hulster	Dwarsgracht:	Harm Piek	Ade:	Maarten Dijkstra en Aletta van der Zijden	Akkerranden:	Aly Wisse	Ooijpolder:	Bureau Schokland	Polder van Biesland:	Mark Kras	Heggen Walcheren:	Arjan de Hulster	Valkenburg:	Twan Wiermans	Springendal:	Greet Verschuur	Wijk en Wouden:	Nico van der Hulst	Buurtschap Zwolle:	Ad van Halem	Enschede:	Gerrit Meutstege	Midden Delfland:	gemeente Midden-Delfland	Overige:	Gerard Burgers, Vogelbescherming Nederland en Landschapsbeheer Nederland
Goes:	Arjan de Hulster																												
Dwarsgracht:	Harm Piek																												
Ade:	Maarten Dijkstra en Aletta van der Zijden																												
Akkerranden:	Aly Wisse																												
Ooijpolder:	Bureau Schokland																												
Polder van Biesland:	Mark Kras																												
Heggen Walcheren:	Arjan de Hulster																												
Valkenburg:	Twan Wiermans																												
Springendal:	Greet Verschuur																												
Wijk en Wouden:	Nico van der Hulst																												
Buurtschap Zwolle:	Ad van Halem																												
Enschede:	Gerrit Meutstege																												
Midden Delfland:	gemeente Midden-Delfland																												
Overige:	Gerard Burgers, Vogelbescherming Nederland en Landschapsbeheer Nederland																												